

M. ČOVEK PROVIĐENJA

ANTONIO SKURATI

Prevela s italijanskog
Gordana Breberina

■ Laguna ■

Naslov originala

Antonio Scurati

M. L'UOMO DELLA PROVVIDENZA

Copyright © 2018 Giunti Editore S.p.A./Bompiani
Published by arrangement with The Italian Literary Agency.

Copyright © 2020 Antonio Scurati
Translation copyright © ovog izdanja 2022, LAGUNA

Questo libro è stato tradotto grazie ad un contributo alla traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale italiano.

Ova knjiga je prevedena zahvaljujući doprinosu za prevod italijanskog Ministarstva za spoljne poslove i međunarodnu saradnju.

Izdavač izjavljuje da je učinio sve što je u njegovoj moći kako bi otkrio ko su vlasnici prava na sliku na strani 490 i potvrđuje spremnost da ista reguliše.

M. ČOVEK PROVIĐENJA

SADRŽAJ

1925..	11
1926..	93
1927..	215
1928..	301
1929..	389
ZATAMNJENJE	451
1930..	453
1931..	507
1932..	541
<i>Glavni likovi</i>	573
<i>O autoru.</i>	589

Autor skreće pažnju čitaocima da je, kada je reč o dokumentima kucanim na pisačkoj mašini, telegramima i pismima objavljenim u romanu, odlučio da se drži originala čak i u slučaju kad oni sadrže štamparske ili prave-pravcate jezičke ili pravopisne greške: radi se o detaljima koji nam sami po sebi mnogo govore o osobi koja je pisala ili prepisivala ta dokumenta.

Ističe takođe da je u oktobru 1927. uvedena obaveza da se pored datuma naše ere dodaje i godina fašističke ere napisana rimskim brojevima. Kao početni datum fašističke ere usvojen je datum marša na Rim, 28. oktobar 1922, tako da postoji odstupanje od nešto više od dva meseca u odnosu na gregorijanski kalendar.

Najzad, iako je težio da napiše „dokumentarni roman“ – koji karakteriše napor da se bude potpuno veran izvorima – autor je, rukovodeći se potrebama priče, u vrlo ograničenom broju slučajeva dozvolio sebi minimalna vremenska pomeranja, kao i poneku sitnu izmišljotinu, pod uslovom da oni nimalo ne menjaju suštinu epohe i ljudi koji su bili njeni protagonisti. U koliko slučajeva? Recimo da se mogu izbrojati na prste jedne ruke.

S druge strane, vreme, koje je u ovom našem dobu – nemojmo to nikada zaboraviti – jedno od naših najvrednijih dobara, humanizuje se samo ako uđe u priču. Verodostojnu, ali ipak priču.

1925.

Benito Mussolini
Rim, 15. februar 1925.

Zadah je težak, bol u trbuhu tišti, povraćka je zelenkasta, prošarana krvlju. Njegovom krvlju.

Listovi umrljani mastilom plivaju u smrdljivoj bari. Ne može da čita novine. Njegovo čuveno telo, naduveno od prekomernog lučenja kiseline i gasova, guta vazduh i traži kiseonik zabacujući unazad glavu na naslonu za ruke na divanu. Svuda oko njega soba se, međutim, vrti u žigi otvorenih rana na razjedenoj sluzokoži.

Ruku na srce, ta spavaća soba, ložnica u kojoj šef vlade prima na smenu mnogobrojne ljubavnice, nije naročito prijatno mesto čak i kada ne zaudara na krvavu povraćku. Zidovi obloženi crveno-crnim somotom; u uglu klecalo prepuno svetih sličica koje je dobio od žena iz naroda, i odlikovanja koja su mu poklonili učesnici u ratu; taj groteskni preparirani kraljevski orao raširenih krila, ulovljen na nebu iznad Udina za vreme nekog skupa skvadrista;* na podu tapison, takođe crven, na kome žensko mladunče lava, poklon vatrenih obožavalaca, najradije vrši nuždu. Salon, spavaća soba, sobičak za poslugu, nema čak ni kuhinje. Dobro došli u dom najmlađeg predsednika vlade u Italiji i svetu.

Bol ponovo steže, uporan je, prigušen, pritiska. Možda bi morao da pozove pomoć, poslednjim dahom. Ali vođa fašizma ne može da moli za pomoć stražara koji drema na odmorištu ili

---

* Pripadnici fašističkih odreda. (Prim. prev.)

Čeziru Karoči, svoju sredovečnu služavku iz Umbrije, koja je glupa kao guska i mršava kao čačkalica.

Uostalom, ovo nije prvi put. Već nedeljama, mesecima, povremeno ima napade čira na jednjaku. Najavljuje ih neobičan apetit, jalova i neprijatna glad, kao isprazan brak, kao umišljena trudnoća, a onda kreću vetrovi, podrigivanje.

Erkole Borato, njegov vozač od poverenja, osetio je prethodne nedelje sa svog mesta njegov kužni zadah. Na prvoj krivini u viji Veneto potražio je šefa krajičkom oka, ali je retrovizor bio prazan. Kad se vozač okrenuo prema zadnjem sedištu, video je kako, zgrčen, pritiska rukama naduveni trbuh, njegove čuvene oči bile su pretvorene u proreze, a presvlake umazane želudačnim sokovima. Morali su da ga odnesu u krevet, presamićenog, kao da je imao moždanu kap, jedan vozač mu je maramicom brisao uglove usana.

Eto na šta se sveo Benito Musolini, Duče, na organe za varenje. Samo na to. Sredstva za čišćenje i njihove posledice. To je jedino o čemu razmišlja. Naš Gospod Isus Hrist sve je pogrešno uradio: trebalo je da nas napravi drugačije, da izostavi creva. Trebalo je da nas stvori tako da se hranimo vazduhom, ili da se pobrine da hranu uzimamo, ali da posle ne moramo da je izbacujemo. Umesto toga, osudio je ljude na neprekidnu borbu za pražnjenje creva, na muke opstipacije. I tako sada on, vođa legionara u crnim košuljama, osvajač Italije i najobožavaniji Italijan na svetu, ukoliko za večeru pojede tanjir špageta s paradajzom, tri dana ne može da se olakša. A kada to uradi, ako to uradi, izbaci grudvicu katranastog izmeta, bednu i oštru poput koštice šljive.

A ne puši, maltene više i ne pije, redovno se bavi sportom i pridržava se stroge dijeta. Ali zna on šta je razlog za sve ovo: varenje su mu upropastili Veliki rat i psihologija gomile. Sve ono meso iz konzerve koje je pojeo u rovovima i svi oni putnički ručkovi u papirnoj kesi koje je kupio na železničkoj stanici u nekoj varošici posle nekog skupa i progutao na brzinu na zadnjem sedištu automobila dok ga je verni Borato vozio na sledeći skup.

Ali iskreno govoreći, glavni krivac je Đakomo Mateoti, njegov ljuti protivnik, „socijalista u krznu“, sin zemljoposjednika koji

se žrtvovao za odrpane seljake. Ono njegovo telo koje je neka kujica pronašla u šikari u okolini Rima, presavijeno, s nogama podvučenim ispod leđa, u prekratkoj jami, iskapanoj na brzinu, neodgovarajućim sredstvima – turpijom za gvožđe – utabanoj nogama i onda na brzinu prekrivenoj s malo donete zemlje. Leš Đakoma Mateotija je kriv za ovaj njegov zlikovački zatvor.

I onaj maloumnik Đovani Marineli, jadni i bedni blagajnik Fašističke partije; pošto je morao da učutka Mateotija, da bi uštedeo nekoliko lira, da ne bi potrošio neku hiljadarku koja bi omogućila profesionalcima da se dobro najedu i odvedu u krevet neku žensku, oslonio se na četvoricu smetenjaka i svojim tvrdičlukom prouzrokovao najstrašniji politički zločin veka. I tako je škrtost jednog neuglednog birokrate pretvorila usamljenog i fanatičnog protivnika vlade u junačkog, modernog mučenika borbe za slobodu. A njega, pobjedničkog vođu fašizma, pretvorila je u bolno klupko izuvijanih creva. I prinudila ga – dok su se umnožavali optužujući spisi, dok je opoziciona štampa besnela, dok su levičarska zvana pozivala na odbranu slobode, a zvana cele nacije oglašavala smrt Benita Musolinija – da žrtvuje sve najbliže saradnike, kao neki ruski knez koji vukovima baca kočijaše da bi sačuvao živu glavu. Svi napolje: Čezare Rosi, Aldo Finci, De Bono, Marineli, pa čak i Balbo. Spasavaj se ko može.

Ali onda je došao 3. januar. Dan protivnapada. Dan kada se Benito Musolini, stojeći na podijumu predsednika vlade, sam suočio sa uskomešanim Parlamentom i slavio pobjedu. Dan kada je Benito Musolini rekao „Ja“. Samo ja – prodrao se – snosim političku, moralnu i istorijsku odgovornost za ono što se desilo. Ja sam Italija, ja sam fašizam, ja sam smisao borbe, ja sam veličanstvena istorijska drama. Ako neko sme da me obesi o ovu čvornovatu granu, neka odmah ustane i izvadi sapun i konopac.*

Niko nije ustao. Stiglo se do pitanja snage i demokratija je otkrila da je nemoćna. Zato se pokorila.

Naravno, i dalje se čuo poneki patetični, plačljivi glasić otpora. Kralj je odbio da mu blanko potpiše odluku o raspuštanju

---

* U vreme kada su vešanja bila česta, konopac se mazao sapunom da bi osuđenikova glava lakše prošla kroz omču. (Prim. prev.)

Poslaničkog doma i Senata, ali mu je onda potvrdio svoje kraljevsko poverenje. Filipo Turati, harizmatični vođa socijalističke opozicije, slegnuo je ramenima i umirio svoje pristalice – „Ne brinite, Musolini, kao i obično, više da uplaši vrapce“ – ali se onda ograničio na moralnu ogorčenost, kao da je moral politička kategorija. Đovani Đoliti, veliki državnik, smogao je sredinom januara snage da izrazi javno neslaganje sa njegovim predlogom izborne reforme, ali je onda – bez obzira na Mateotija – zakon usvojen sa trista sedam glasova „za“ i samo trideset tri glasa „protiv“. I, pre svega, Predstavnički dom je, sredinom januara, za samo jedan dan usvojio čak dve hiljade trista sedamdeset šest dekreta za koje se zalagao vođa fašizma.

Osim toga, njegov ministar unutrašnjih poslova je za četrdeset osam sati zatvorio devedeset pet političkih klubova, sto pedeset sumnjivih lokala, raspustio stotine opozicionih grupa i organizacija, proverio šeststo jedanaest telefonskih linija i četiri hiljade četrismo trideset tri javna mesta, obavio pretres u šeststo pedeset pet domaćinstava i uhapsio sto jedanaest „prevratnika“. Pod tom gomilom naredaba i hapšenja sahranjeni su poslednji protivnici režima. I sahranjeni su tako duboko da nijedna kuja u teranju neće moći da ih iskopa. Cela zemlja je tih dana mogla da vidi kako Turati, Đoliti i njihove pristalice nisu stubovi slobode, već ljudi čije je vreme prošlo i koji služe samo kao spoljni ukras. Svi su videli da su ti samozvani borci protiv fašizma samo samrtnici koji maštaju o savezu s fašistima.

Ali u ovom trenutku, nešto više od mesec dana nakon što je odigrao pobjedničke karte, probadajući bol u stomaku mu izjeda utrobu na tom umazanom divanu, na tom tapisonu na kome mladunče lavice vrši nuždu. Štaviše, bol se širi. Krenuo je iz srednje trbušne linije i sada se zrakasto širi u desno rame, a odatle u cela leđa i slabine.

Pokušava da se uspravi u sedeći položaj. Ne uspeva. Na jedvite jade proguta žuč i izgubi svest.

Za sve je kriva neizvesnost. Krivo je vreme nesigurnosti, oklevanja, kolebanja, vreme koje traje godinama i ne prolazi. Stalno

vrđanje. Uprkos trijumfu svog vođe, članovi njegove vlade pretrnu svaki put kad lišće šušne. Nepouzđane pristalice glume bezuslovnu podršku, a maštaju da vaskrsnu mrtve stvari iz prošlosti, opšte pravo glasa, proporcionalni izborni sistem, tajne nagodbe u Parlamentu. Stari i neutešni umerenjaci odobravaju silu koju primenjuje diktatura, ali žale za zgodnim prihodima od oligarhijskih povlastica. Osuđen je na svakodnevni kompromis, stalno ponavljanje jednog te istog, zagušenje u Parlamentu, politiku svedenu na puku administraciju, na najmanji mogući rezultat uz najveći mogući napor. Demokratija ga kažnjava i on tu kaznu izdržava u ovoj mešavini povračke i krvi. Kakav je smisao dizanja revolucije ako se posle životari od danas do sutra?

Ali ima i nešto gore od toga. Najviše ga brine što, posle revolucije, ostaju revolucionari. Kad nasilno osvojiš vlast, ostaju ti nasilnici. Ostaju ti tabor boraca, arena ludaka, ološ, siledžije, poremećeni, prestupnici, šizofreničari, pripadnici neregularnih milicija, noćne skitnice, bivši robijaši, sindikalni podbunjivači, očajni novinarčići, povratnici iz rata vešti u rukovanju vatrenim i hladnim oružjem, fanatici koji ne znaju šta hoće, preživeli koji, verujući da su junaci kojima je bilo suđeno da umru, nelećeni sifilis smatraju znakom sudbine. Tikvani, mediokriteti, glupani, često neotesani, kriminalci koji sve duguju ustreptaloj lepoti marša na Rim i do kraja života ne rade ništa drugo nego žale za njom. Ostaju ti večiti skvadristi, oni koji se ne razoružavaju, aktivisti koji su u partiji od njenog osnivanja, uvek sa satom u ruci zato da bi ti zamerili zato što je to vreme zauvek prošlo.

On nema ništa protiv nasilja: klima je takva kakva je, nasilje je i dalje neophodno. Ali creva mu se uvrću zbog imenovanja Roberta Farinačija za sekretara Fašističke nacionalne partije. Farinači, koji je na čelu „tvrđokornih“, koji postaje lombardijski zaštitni bedem protiv svakog antifašizma, koji se hvali da je čuvar revolucionarne čistote, Farinači Roberto je zapravo čovek iz naroda koji se tek nedavno upristojio i koji se razume samo u silu, on je pobjeda provincije nad gradom, surovosti nad inteligencijom, taktičke upornosti nad nacionalnom strategijom, učesnika uličnih tuča

nad olimpijskim bokserom, hrabrosti kavgadžije nad srčanošću vojnika. Farinači je potencijalni bes, zatiranje neprijatelja, Farinači je čovek koji gazi preko mrtvih.

Uprkos tome, s Frančeskom Đuntom i Čezareom Rosijem umešanim u Mateotijevo ubistvo i Italom Balbom zaglibljenim u suđenje za ubistvo don Minconija i Emilija de Bona koje je dospelo do Visokog suda, Roberto Farinači je i dalje neophodan. Njegova nasilnost je spasonosna odlučnost. Zato ga je on, Benito Musolini, prekjuče postavio na čelo partije i zato sad ponovo oseća penjanje povračke koja mu grguće u jednjaku.

Tu je zatim i sve ostalo. Tu je bratoubilačka borba fašista za fotelje, tu je nelagoda zbog biografije Sarfatijeve koja će ga pokazati svetu u pižami, tu su klevete političkih izgnanika koji ga blate pred vekom, katolici koji mu uporno osporavaju pravo da vaspitava omladinu, italijanska nemoć u Africi koja ga svodi na smešnog kolekcionara pustinja, tu su tajne spletkes masona, nadmenost intelektualaca, bahatost porodice Savoja, berzanske špekulacije, monetarna kriza, spaljivanje lira na trgovima.

I, povrh svega, tu je predstava o smrti kao kraju, kao apokalipsi, smaku sveta. Tragičnost situacije je u ovome: ako ja umrem, sve se raspada. Fašistički režim je danas oličenje Italije, on je sama Italija, ali ne bi opstao ni sat posle smrti svog osnivača. Fašizam bi zario u sebe sopstvene zube, fašisti bi se za tren oka međusobno rastrgli. Suočeni smo sa velikom zagonetkom: nikada nijedna velika ideja neće moći da se suprotstavi kanibalizmu. Samo ja, čovek koji daje snagu državi, fašizmu, samo ja mogu da sprečim kraj; dakle, država to sam ja, fašizam to sam ja. Ja, samouki služavkin sin, ja, koji sam kasno postao pripravnik, ja, sin naroda koji se, prevalivši četrdesetu, muči da savlada sportove, tu buržujsku povlasticu, ja, koji, zahvaljujući snažnoj volji i istrajnosti, postajem strašni mačevalac i vešti jahač uz pomoć časova kod Kamila Ridolfija, ja, koji učim da upravljam avionom, trkam se na motoru, održavam ravnotežu na skijama, pravilno plivam, ja, koji čak učim da igram tenis. Ja, koji pokazujem mukotrpnu upornost, disciplinu, snažnu

volju, koji umereno večeram, ja brinem o svemu, sve kontrolišem, od izgradnje škola do curenja vodovodnih cevi, ja čitam na stotine izveštaja o svemu i svačemu, satima svakog bogovetnog dana ispisujem rukom, na belim marginama, stranice i stranice, ja sam nacionalna mazga, nacionalni vo. Ne mogu, dakle, da umrem.

I zato me muči glavobolja pa zatvor, zatvor pa glavobolja. Ponekad mi se maltene čini da će mi pući glava, kao u ovom trenutku, na ovom divanu... da, to je poput stalnog bubnjanja... hiljadu različitih problema, koji su svi hitni, i svi lupaju i lupaju kako bi mi ušli u glavu... kuće u Rimu, voda u Apuliji, škole u Kalabriji i Mesini, velika železnička stanica u Milanu... sada mi je cela Italija u glavi, kao neka ogromna geografska karta, sa svim saobraćajnim čvorištima, ovde ulica, tamo pruga, most, sa pošumljavanjima, basenima, isušivanjem močvara, sa svim svojim životnim problemima. I tako ja ne mogu da umrem.

Nagvaždanje se nastavlja: Mateotijevo ubistvo, Mateotijev duh, griza savesti zbog Mateotija. Opozicija to ponavlja bez prestanka, očajnički se drži toga, pošto nije sigurna da postoji, kao što se narikače drže obrednog plača pred mračnom tajnom smrti.

Istina je, nema sumnje, poslanik Mateoti je mrtav. Moji fašisti su ga zaklali. Ali ja ne mogu da umrem i zato je ovo moj odgovor: sudovi će suditi odgovornima. Političkom režimu ne može da sudi sud, već samo istorija.

Na šta se, u suštini, svodi cela ova nacionalna psihodrama zbog Mateotijevog ubistva? Na kvintale potrošenog mastila, tone odštampane hartije, kilometre promišljenih članaka koje niko ne čita.

Moj stav je čvrst. Ja sam borac. Ne pomeram se odavde, zarad spasa svih. Ja se ne prepuštam domaćim vestima, ja pripadam istoriji. Oluja će uskoro prestati. U šumi će ponovo zavladati mir. Šikaru je zahvatio požar.

Novi talas povračke penje se iz ampule dvanaestopalačnog creva, preko donjeg otvora želuca, pa kroz jednjak, sve do usta. Drhteći

u baruštini od znoja, telo instinktivno pokušava da se uspravi i zaputi u kupatilo, do klozetske šolje.

Benito Musolini ne pravi ni korak. Čim ustane, iznenada se sruši. Prigušeni tresak obamrlog tela koje udara o pod prekriven crvenim tapisonom. To je poslednje čega se seća, vođa fašizma se oprašta od sveta.

STROGO POVERLJIVO, LIČNO, SAMI DEŠIFRUJTE MOLIM V. G. DA OBAVESTI
ARNALDA MUSOLINIJA DA JE NJ. P. PREDSEDNIK PRILIČNO OZBILJNO
BOLESTAN STOP PROTEKLE NEDELJE JE IMAO STOMAČNE TEGOBE KOJE
SU SE OD JUČE POJAČALE I ZAHTEVAJU NEKOLIKO DANA POTPUNOG
MIROVANJA STOP NARAVNO VEST JE ZA SADA POVERLJIVA.

Telegram ministra unutrašnjih poslova
okružnom načelniku Milana za Arnalda Musolinija

U prvim popodnevnim satima proširila se vest da se
uv. Musolini loše oseća. To je kasnije potvrđeno kada je
u Senatu uv. Federconi tražio odlaganje rada... Prema
informacijama kojima se raspolaže, uv. Musolini boluje
od jedne od onih vrsta gripa koje su tako uobičajene u
ovo doba godine.

Korijere dela sera,
17. februar 1925.

Benito Musolini
Rim, 16. februar 1925.

„Neće me slomiti čak ni kada bi uperili topove, ovde ispred mene.“

Ovo su, kaže legenda potkrepljena svedočenjem jednog od prisutnih, prve reči koje je vođa fašizma izgovorio kad se probudio 16. februara. Još pod dejstvom sredstava za umirenje, Benito Musolini možda bunca o rovu, ali sedi naslonjen na dva perjana jastuka, u svom krevetu, u svom stanu na drugom spratu palate barona Fasinija Kamosija, iza vrtova Kvirinala, u viji Razela. Nad Rimom sviće dan.

Prvo lice koje mu se ukazalo, kad se proredila hipnotička magla izazvana barbituratima, lice je Čezire Karoči, njegove domaćice, sredovečne Umbrijke, žene iz naroda, visoke, vitke, jake, ružnjikave, dugog vrata, buljavih očiju i baburastog nosa. Ona ga je podigla s poda nakon što je pao u nesvest, u baru od sopstvene povraćke, i od tog trenutka ga je čuvala onako kako bi neka vestalka bdela nad svetim plamenom. Prošlo je oko šest sati od pronalaska tela koje se skljkalo pored divana do trenutka buđenja, te sate su obeležila krvarenja u želucu i nadražaji na povraćanje, a onda je konačno, oko četiri ujutru, nastupilo zatišje.

Pored brižne i obazrive čuvarke, bolesnik primećuje sanjiva lica sedmorice koji su skoro svi stari, mahom neznanci. Neobično je što svi ti muškarci, izvučeni sa istog prijema, nose kapute karakteristične za gala večere, napred kratke i sa dugim repovima pozadi. Sedmorica u fraku kraj uzglavlja istorije.

Musolini prepoznaje samo Alesandra Kjavolinija, svog ličnog sekretara, Anđela Pučinelija, jednog od svojih lekara od poverenja, i Etoresa Markjafavu, patologa svetskog glasa, univerzitetskog profesora, člana Akademije dei Linčei i senatora, stručnjaka za tuberkulozni artritis, sifilis i malariju. I ostali su ugledni stručnjaci u svojim oblastima: gastroenterolozi, kardiolozi, patofiziolozi. Simptomi su svima njima odmah bili očigledni: povraćanje krvi, krvava stolica, nesvestica. Dijagnoza je bila jednodušna: vođa fašizma boluje od čira na dvanaestopalačnom crevu. Nema sumnje da su popucali krvni sudovi u gornjem gastrointestinalnom traktu. Uzdržani su, međutim, u vezi sa prognozom.

Nalik na vračeve koji pregledaju džigericu zaklanog jarca da bi pogodili odgovor, ti slavni naučnici će, u potrazi za skrivenom krvlju, provesti naredne dve nedelje preturajući po izmetu Benita Musolinija, tamnom kao soc od kafe. Za sve to vreme, Čezira Karoči će neprekidno bdeti nad njim, ne kupajući se i ne presvlačeći se četrnaest dana i četrnaest noći zaredom.

Dolepotpisani su pregledali Nj. p. Musolinija.
On boluje od čira na dvanaestopalačnom crevu i imao je
krvarenje u noći između 15. i 16. i 16. i 17.*

Doktori Đuzepe i Rafaele Bastijaneli i Etoe Markjafava,
svojeručno potpisali potvrdu, 17. februar 1925,
u 10.30 ujutru.

---

* Skrećeno od „Njegova preuzvišenost“. (Prim. prev.)

Luidi Federconi, Benito Mussolini
Rim, 26. februar 1925.

Kad pođe u viju Razela, 26. februara ujutru, zbog prve radne obaveze predsednika vlade posle bolesti, Luidi Federconi je u potpunosti obavješten o pojedinostima. Zna sve o njegovoj bolesti, što je i logično za jednog ministra unutrašnjih poslova, za nekoga ko mu je ostao veran čak i u najbeznadežnijim trenucima krize koja je usledila posle Mateotijevog ubistva. Mada je zbog naravi i obrazovanosti protiv nasilja skvadrista, Federconi je 3. januara potpisao dekrete o mobilisanju milicije, zapleni opozicionih novina i hapšenju opozicionara širom zemlje. Ministar unutrašnjih poslova, čovek blage i vesele ćudi, ugladjeni intelektualac, koji je diplomirao i pravo i književnost, autor romana, pripovedaka i eseja, učenik Đozuea Kardučija, velikog pesnika veličanstvene retorike, ipak je odlučio da prati taj možda nepovratni korak ka diktaturi. Luidi Federconi je stoga jedan od malobrojnih koji znaju istinu o Musolinijevoj bolesti.

Duće ga dočekuje u gornjem delu pižame i pantalonama. Prinuđen na strogu tečnu dijetu, bled je, ispijen, izmožden. Pošto je navikao da se sam grubo brije, čuvena vilica mu je prekrivena tamnom bradom debelom jedan prst. Sujeveran, kao i uvek, u rukama prevrće „vrlo moćnu istočnjačku amajliju“ koju mu je poslao Gabrijele d'Anuncio. Dok ga Čezira pridržava, rekonvalescent pravi nekoliko nesigurnih koraka, zgađen, kao da se kreće po patosu po kome se izlila kanalizacija, a onda se, maltene odmah, vraća da legne.

Prvo, najhitnije, pitanje o kome Musolini razgovara s Federconijem jeste njegova reputacija neranjivog čoveka. Njegovo stvarno zdravstveno stanje držano je u tajnosti. Novine su kratko izvestile o prolaznoj sezonskoj bolesti, „blagom obliku gripa“, s „vrlo niskom“ temperaturicom. Osim lekara, Čezire Karoči, njegovog ličnog sekretara i njegovog brata Arnalda, koga je okružni načelnik obavestio u šifrovanoj poruci, skoro niko ne zna koliko je teška bolest Benita Musolinija. Čak ni njegova žena Rakele. Ni ona nije bila obavestena i zabranjeno joj je da dođe kod njega u Rim kako se stanovništvo ne bi uznemirilo. Čak ni Margerita Sarfati, dragocena saradnica, savetnica i višegodišnja ljubavnica, koju je Karočijeva obično obavestavala i o prolasku neznanki kroz Dučeov krevet, nije mogla da se nađe kraj bolesnikove postelje.

Ova tajnost je, međutim, imala suprotno dejstvo od željenog: glasine uzimaju maha, šire se neproverene vesti, umnožavaju laži. Na stotine tužnih pisama, koja stižu iz cele Italije, često od običnih seljaka, svedoče o privrženosti Duču i u njima mu se preporučuju lekovi i napici, od belanaca umućenih u sneg do čajeva od lekovitog bilja, obredi za isterivanje zlih duhova. Neki čak tvrde da je Benito Musolini već mrtav. Antifašistički delegati, koji su pre nekoliko meseci napustili Parlament u znak protesta – takozvani aventinci – to priželjkuju, u nekim slučajevima i javno. Pošto su dotle stigli, njihovo dugo, jalovo čekanje događaja koji bi srušio režim hvata se za jedine dve mogućnosti: odluku italijanskog kralja da se odrekne Benita Musolinija ili njegovu iznenadnu smrt. Ovo drugo od ta dva sada deluje verovatnije.

Luidi Federconi podnosi predsedniku vlade na uvid tekst saopštenja za štampu koje će biti objavljeno. Umanjujući težinu bolesti, ono obaveštava Italijane da je „Njegova preuzvišenost predsednik vlade Benito Musolini prvi put ustao iz kreveta da bi vodio poslovni razgovor sa ministrom unutrašnjih poslova Luidijem Federconijem“. Musolini čita tekst otkucan na mašini na tankom peliru, odmerava papir, pa ga odlaže pored sebe, ispod D’Anunciove istočnjačke amajlije.

„Šta radi Farinači?“

Musolini zna da traži potkazivanje kada od ministra unutrašnjih poslova traži da mu podnese izveštaj o onome što radi novi sekretar Fašističke nacionalne partije. Opšte su poznati netrpeljivost i suparništvo između njih dvojice. Da bi raspalio najagresivnije skvadriste, Farinači je pri preuzimanju dužnosti izjavio kako je „počeo da obavlja posao sekretara ne u februaru 1925, nego 10. juna 1924“, to jest na dan ubistva Đakoma Mateotija. Za vreme višemesečne krize fašističkog režima, vođa „tvrdokornih“ je, naime, otvoreno preuzeo odgovornost za ubistvo socijalističkog poslanika u Parlamentu i nikad nije skrivao netrpeljivost prema Federconiju, tom ministru koga smatra previše umerenim i koga sumnjiči za dvostruku igru. Ras* iz Kremone je u više navrata upoznao samog Musolinija s rezultatima onoga što on naziva „klozetskim referendumom“, iz kojih proizilazi da je u javnim nužnicima, poslednjoj tribini preostaloj proganjanim opozicionarima, broj uvreda na Federconijev račun vrlo mali, što je znak da je mržnja protivnika režima prema njemu slaba. To je ključni argument prema poimanju sveta Roberta Farinačija. Za ljude njegovog kova mržnja je, naime, merilo svih stvari.

I u ovim prvim danima obavljanja dužnosti sekretara, Farinači, kao i svi strašni borci koji snagu crpu iz svoje tuposti, ostaje veran sebi: izigrava ekstremistu, teži da ponovo učvrsti kontrolu partije nad okruzima, najavljuje gonjenje svih koji su pokazali popustljivost za vreme krize zbog Mateotijevog ubistva, raskid sa „otpacima“ liberalne demokratije, zatiranje poslednjih ostataka antifašizma, nastavak „pobedonosnog marša revolucije u crnoj košulji“, optužuje sve koji su neprijateljski nastrojeni prema njemu za špekulacije, svuda vidi zavere.

S druge strane, čak su se i u tu hermetički zatvorenu sobu, ispunjenu ostrim smradom povračke i štrcaja proliva, uvukle glasine o mnogobrojnim zaverama koje pletu neverne pristalice, ozlojeđeni protivnici i častoljubivi fašisti kako bi došli na mesto Benita Musolinija. Jedna od tih glasina odnosi se upravo na Luidija

---

* Naziv etiopskog pokrajinskog poglavara koji je u Italiji korišćen za vode fašističkih odreda. (Prim. prev.)

Federconija, čoveka koji stoji pred njim i koji navodno rovari sa Salandrom i Dolitijem, čije je vreme prošlo, kako bi napravio umereni trijumvirat sposoban da zbaci Dučea sa vlasti.

Benito Musolini ćuti, bez reči sluša detaljni izveštaj svog ministra unutrašnjih poslova, pogled mu se gubi u delu sobe gde je komodica, u sjaju čaše s mlekom na koju će se ograničiti ceo njegov obrok.

To je tako, tu ne može ništa da se učini: nemoguće je utvrditi koje se spletke kuju oko jedne samrtničke postelje, koje prikrivene igre daju ritam borbi za vlast, koje bedne ambicije oživljavaju. Do juče si bio div, a onda tvoje telo izbacilo nekoliko mlazeva govana i krvi i svedeš se na organe za varenje, samo na organe za varenje.

Ali ne može da se prepusti potištenosti. Poput svih naroda koji polažu na estetiku, Italijani vole jasne i precizne slike, traže kontinuitet u stilu, očekuju doslednost od onoga ko teži da ih vodi.

Zato vođa fašizma uzme Federconijevo saopštenje o svom zdravstvenom stanju, privremeno ostavljeno ispod istočnjačke amajlije Gabrijelea d'Anuncija, zatraži od Čezire Karoči da mu doda jednu od njegovih omiljenih *Faberovih* crveno-plavih olovaka i, odlučnim potezom, svojeručno precrta reči „prvi put“ u delu gde se govori kako je ustao iz kreveta i doda, ogromnim slovima, pridev „dugi“ tamo gde se pominje njegov razgovor sa ministrom unutrašnjih poslova.

Može se smatrati da je bolest od koje je bolovao uvaženi Musolini izlečena, ali je nadležni lekar ipak naložio predsedniku vlade da izvesno vreme miruje i da se pazi... Danas je predsednik vlade ustao na nekoliko sati iz kreveta i vodio dugi poslovni razgovor u svom kabinetu sa ministrom unutrašnjih poslova uv. Federconijem.

Saopštenje sekretarijata predsednika vlade,
27. februar 1925.

Neki fašistički disidenti i neki kalcabinijevci okupljaju se u kafeu Feralja na pjaci Kolona i često razgovaraju u prolazu na pjaci Kolona. Grupa kalcabinijevaca, predvođena naravno samim Kalcom Binijem, protiv je ministra Federconija optuženog da rovari protiv samog predsednika vlade i koristi oporavljanje uv. Musolinija od bolesti kako bi bivšim nacionalistima pripremio teren za izbore.

Drugim rečima, nacionalisti na čelu sa uv. Federconijem pripremaju se navodno da podmetnu nogu uv. Musoliniju.

Službena beleška policije,
početak 1925.

Postoji samo jedna karta na koju treba da igra Nj. v. kralj. Ako ona ne bude dala rezultate, moći će da spakuje kofere i iseli se u inostranstvo.

Ana Kulišev, pismo Filipu Turatiju,
početak 1925.

Preuzvišenosti, ako se čir na želucu od koga patite nalazi u gornjem delu želuca (pre dijafragme), siguran sam da ću vas izlečiti bez operacije... samo sa biljnim preparatima poput uvaraka. Te biljke su potpuno bezopasne i već su izlečile, uz praćenje mojih uputstava, više od dvadeset pacijenata sa istim tegobama.

Pismo koje je Musoliniju stiglo iz Nice od samozvanog lekara Pulena de Marsevala

Kvinto Navara, Benito Musolini
Rim, 23. mart 1925.

„Čujte, prvi aplauzi su uvek za Navaru.“

Benito Musolini pokazuje rukom na Kvinta Navaru, svog vratara. Visoki funkcioneri se smeju. Kjavolini, Federconi i ostali fašistički rukovodioci koji prate Dučea prilikom njegovog prvog pojavljivanja u javnosti posle bolesti smeju se njegovoj šali. Bezobrazno. Muškarci u crnim košuljama prskaju u glasan smeh u polumraku Dvorane pobede u palati Kiđi. Zabrinuto se smeju došetki tog čoveka koji voli muziku, ali mrzi pesmu, koji rado drnda violinu i čak dozvoljava sebi da pleše sa „svojim“ seljankama na uličnim proslavama, ali se retko šali i koga niko nije čuo da peva. Dučeu laska ulagivanje, na jedvite jade skriva da uživa u njemu.

Kvinto Navara se prvi pojavljuje pred masom koja čeka Dučev govor ispod balkona na uglu Vije del Corso i pjace Kolona. Pošto otvori staklena vrata, pošto se na njega obruši udarni talas klicanja koji se podiže sa ulice, povuče se u ugaio dvorane. Tu je njegovo mesto: u senci skrivenih hodnika. Kroz vrata, koja su ostala širom otvorena, vidi se prolečno svetlo kasnog rimskog jutra. Svetina se ne vidi, samo se čuje galama. Draperije s unutrašnje strane plešu, nadimajući se na zapadnom povetarcu, prazan balkon čeka Njega.

On se još oporavlja od bolesti. Lekari nedeljama raspravljaju o najboljoj terapiji: neki su za hiruršku intervenciju, neki za strogu dijetu i mirovanje. Pre samo dva dana grupi se pridružio još jedan

---

veliki um. Na navaljivanje Margerite Sarfati, Belom Peskarolo, istaknuti neuropatolog jevrejskog porekla, stručnjak za lečenje malignih tumora i lekar kraljevske porodice, otišao je krišom u viju Razela. Kad se prvi put lično sreo s vođom fašizma, Peskarolo je naišao na još vidno bolesnog čoveka. Benito Musolini mu je izgledao izmoždeno, dehidrirano zbog napada dijareje, ispijeno, iznureno zbog dijete zasnovane gotovo isključivo na mleku. Doktor mu je savetovao potpuno uzdržavanje od bilo kakvog napora.

Ali danas je šesta godišnjica osnivanja borbenih saveza, smerni Kvinto Navara je širom otvorio balkonska vrata i Benito Musolini mora da se obrati svetini. Opasno je izgubiti vlast nad gomilom: preduga tišina između mase i njenih vođa strašno šteti ovim drugim.

Da se nadahnjuje ulagivanjem visokih funkcionera koji mu čestitaju zato što je povratio „mladalačku mršavost“? Teško. Da živi od uzbudljivih početaka, sećanja na taj prvi skup u polupraznoj dvorani trgovačkog kluba na pjaci San Sepolkro u Milanu, u martu hiljadu devetsto devetnaeste? Nemoguće. Prošlo je tek šest godina, a tih stotinak oduševljenih povratnika iz rata koji su osnovali fašizam preraslo je u gomilu koja kliče, onaj buntovni pokret s nekoliko stotina pristalica postao je partija sa preko pola miliona članova, onaj politički pustolov, koga su nekadašnji socijalistički drugovi mrzeli, koga su se konzervativci plašili i koga su svi otpisali, sada je predsednik vlade nacije koja pred njim pada ničice.

Gde onda da pronađe snagu za nastavak dijaloga sa svetinom posle nesvestica, proliva i povraćanja krvi? Ne vredi da se osvrće oko sebe: fašistička revolucija posustaje u atmosferi nedoumica, nedorečenosti. Jedini odlučan potez u nedeljama dok se oporavlja od bolesti bilo je obezglavljivanje Nacionalnog udruženja boraca, koje se prethodnih meseci svrstalo uz protivnike fašističkog nasilja. Što se svega ostalog tiče, rekonvalescent se opredelio za taktičko vrđanje: predlog reforme oružanih snaga vraćen je Senatu, izborna reforma je poverena stručnoj komisiji, Duče nije čak ništa preduzeo ni protiv strožih pravila za trgovanje na berzi koja je uveo ministar Di Stefano, uprkos otvorenom nezadovoljstvu industrijalaca. Nije ništa preduzeto čak ni protiv neverovatnog

štrajka metalskih radnika koji su u Breši organizovali upravo fašistički sindikalisti – a oni bi morali da osiguraju socijalni mir – i koji je agresivno predvodio onaj neobični pokrajinski sekretar Augusto Turati, pronicljivi novinar, vatreni idealista i iskusni mačevalac; izgleda da je industrijalce iz Breše, čija je krivica u tome što neće da povećaju plate, optužio da su antipatriote.

Nastavljaju da kruže glasine o zaverama Luidija Federconija, Roberta Farinačija i ko zna koga sve još, nastavljaju da se šire očajničke laži socijalista koji tvrde da je umro, metalurzi fašisti štrajkuju isto kao komunisti, masoni nastavljaju da spletkare, špekulanti da špekulišu, firme se povlače sa berzi, štediše su se uskomešale, nepoverenje u liru ubrzava beg kapitala. I gde onda sada da pronađe snagu kako bi se obratio ovoj svetini koja ga obožava?

Pa to je jasno kao dan: u samoj snazi. Gde drugde?

Musolini je to napisao bez okolišanja u članku datom Sarfatijevoj za broj *Derarkije* koji je izašao krajem februara. Fašizam je religija, a sveta reč svih religija oduvek je samo jedna: poslušnost. Kad pomisli na teška iskušenja na koja je stavio svoje sledbenike za ovih šest godina, a naročito poslednjih meseci, kad pomisli na bezbrojne potvrde privrženosti koje je, uprkos tome, dobio, sve se rasprši: rasprši se ogorčenost zbog izdaja, zbog ljudskih slabosti, rasprši se čak i sramna neiskrenost pristalica i protivnika. Ostaje ponos vođe koji sluša i koga slušaju, u skladu sa nepromenljivim zakonom rata.

Snagu će pronaći u njima, u sledbenicima, glupim i neumornim poput pasa za vuču sanki. Politika sigurno nije nauka, politika je umetnost, trenutno nadahnuće. Izvan politike, život je životarenje, a za njega je život nešto drugo. Za njega je život borba, opasnost, upornost.

Benito Musolini naglo zakorači i izađe na balkon. Svetina koja ga vidi kako se pojavljuje na uglu Vije del Corso i pjace Kolona u Rimu, 23. marta hiljadu devetsto dvadeset pete, u podne, ne može da ne primeti njegovu nezdravu mršavost, vilicu koščatiju nego inače. Ali vidi ga živog, nakon što je strahovala da je mrtav, i zato je presrećna. Oduševljeno klicanje se penje uz renesansno pročelje palate Kiđi.

„Crne košulje Večnoga grada! Ne mogu odoleti želji da čujete moj glas. Ne samo zato što će vam biti drago zbog toga...“

Urlanje gomile: *Da! Da!*

„... već i da vam pokažem kako me bolest nije učutkala.“

Urlanje gomile: *Dobro je!*

Govornik pažljivim pokretom ruke učutkuje masu. Ima malo vremena, a treba još nešto da kaže:

„Moje prisustvo na ovom balkonu ruši kulu od karata koja se temelji na smešnim 'priča se', na bednim 'kruži glasina'. Hoću da vam kažem kako je došlo proleće i kako sad dolazi ono glavno. A za nas, za mene i za vas, glavni je potpuni, sveobuhvatni nastavak fašističkog delovanja, uvek i svuda, protiv svih.“

Urlik gomile: *Da, da!*

„Hoćete li vi to?“

Ogromna gomila snažno vikne: *Da!*

Predsednik se smeška, zahvaljuje mašući rukom. Zaista deluje zadovoljno: u vremenima velikih istorijskih kriza narodi hoće jasne programe, idu ka zastavama jakih boja.

Zatim, pre nego što se povuče, Benito Musolini baci na trg jedan prolećni cvet. Sa zemlje ga je podigao jedan mladi avangardista,* zabeležiće režimske novine.

Nevidljiv za masu, Kvinto Navarra brzo i neupadljivo zatvara balkonska vrata. Zaštićen draperijama, Benito Musolini se skljoka u naslonjač, iznuren. Istorija se opet pretvara u dramu između četiri zida.

---

* Član neke od fašističkih omladinskih organizacija. (Prim. prev.)

Ovo je cilj nove Italije, koja se jednom zasnaga oslobađa starog anarhoidnog i buntovničkog mentaliteta i uviđa da se samo u tihom usklađivanju svih snaga, na osnovu naređenja jednog jedinog čoveka, krije večna tajna svake pobede... Bolje legije nego [izborni] okruzi!

Benito Musolini, „Pohvala sledbenika“,
Đerarkija, 28. februar 1925.

Danas smo veličanstveno sami, protiv svih i uprkos svima. Sami s onim što smo uradili za dve godine vladavine; sami sa svojom odgovornošću, sa svojom sudbinom i sa svojom hrabrošću... Sukob je istorijski i nerešiv. Borba mora dosledno da se vodi sve do konačne pobede.

Benito Musolini,
Manifest povodom proslave godišnjice osnivanja borbenih saveza,
23. mart 1925.

Benito Mussolini
Maj 1925.

Tako je to s intelektualcima.

Uvek se nađe neki čovek od misli koji se zanosi da čovek od akcije treba kod njega da uzima časove i koji se ljuti zbog sopstvene nemoći kada se to ne desi. Uvek se nađe neki istoriji nepoznat filozof istorije spreman da sakupi šačicu potpisa kako bi ih odštampao u dnu strane svog manifesta koji je napisao lepim rukopisom da bi onda dan-dva jedrio ka okeanu zaborava kao neka naoružana flotila na čijem je grbu ozlojeđenost. Uvek se nađe neki Benedetto Croce koji će, blažen u svom papirnom zatvoru, učenom prozom pozvati svojih sto hiljada obožavalaca i svojih dvadeset pet čitalaca – niti jedan više – da odbace novi svet.

Manifest italijanskih fašističkih intelektualaca intelektualcima svih država, koji je napisao Đovani Đentile, filozof poznat u Evropi, objavljen je u *Popolu d'Italija*, dnevnom listu porodice Mussolini, i u najznačajnijim nacionalnim novinama 21. aprila, na godišnjicu osnivanja Rima. Odlučno isticanje volje da se prekine odnos između Zapada i propadanja, strastveno podsticanje da se prevaziđe postojeća duhovna kriza, tvrdnja da postoji fašistička politička religija, fašistička otadžbina, fašistička vera i obaveza intelektualca da se uključi. Dvesta pedeset potpisnika – pesnika, muzičara, slikara, fakultetskih profesora, učenih ljudi – neka od najuticajnijih imena nacionalne kulture.